

Zaterdag 11 december 2021 nr. 524

De Standaard Weekblad

verhalen, cultuur & gids

MADE IN BELGIUM

**De illegale
tabakshandel
in ons land
floreert**

In en rond het Abattoir in Anderlecht worden illegale sigaretten voor de helft van de officiële prijs verkocht.

Voor de illegale tabakshandel moet je tegenwoordig in België zijn

In een paar jaar tijd is België een Europese draaischijf van de illegale tabakshandel geworden. De douane kan amper volgen. 'De ene vangst is nog indrukwekkender dan de andere. Het gaat helemaal crescendo.'

Bij de inval in Oeren trof de douane deze machine aan, waarmee de illegale pakjes in plastic folie werden verpakt.

Een flauwe winterzon heeft nog maar net het laatste restje ochtendgloren verdreven wanneer twee dozijn douaniers binnenvallen in een oude kippenstal in het West-Vlaamse dorpje Oeren, een piepkleine deelgemeente van het al net zo afgelegen Alveringem. Met meer polders en akkers dan inwoners (een vijftigtal) is dit bij uitstek het soort plekjes waarvoor West-Vlamingen de term 'bachten de kupe' hebben bedacht.

De inval duurt nog geen vijf minuten. Veel verzet is er niet, geweld hoeft niet te worden gebruikt. De vijftien mannen in de kippenstal – 14 Oekraïeners en een Pool, zal later blijken – geven zich zonder morren over. 'Zo gaat het er altijd aan toe wanneer we een illegale sigarettenfabriek ontmantelen', legt douanerechercheur Michaël Moustier uit, de man die vandaag de leiding heeft over de operatie. 'De arbeiders in die fabrieken zijn de kleine garnalen, ze staan in dienst van grote bendes. Zodra ze ons zien,

weten ze dat het voorbij is. Ze berusten in hun lot.'

Ontkennen heeft dan ook geen enkele zin. Bij het binnendringen van de voormalige kippenstal stuiten de douaniers meteen op tientallen kartonnen dozen, tjokvol sigarettenpakjes. Een grote schuifdeur achteraan in de opslagruimte geeft toegang tot de productiehal. Het is er snikheet, de arbeiders werken er in korte broek en T-shirt – de hitte helpt de tabak droog te houden. De muren en het plafond zijn opgevuld met een dik pak stro, om detectie door de warmtecamera's van de douane te vermijden. De stank, een misselijkmakende combinatie van oude kippenmest en honderden kilo's tabak, is niet te harden. Tabak die bovendien gewoon op de grond ligt, en met een riek in de vulmachine wordt geladen. Die machine kan tot 3.000 afgewerkte sigaretten per minuut uitspuwen, die vervolgens door weer een andere machine worden verpakt. Eerst in pakjes van twintig stuks, vervolgens in gro-

►►

te dozen. Klaar om met de vrachtwagen te worden weggevoerd.

De aanpalende leef- en slaapvertrekken bieden een inkijk in de levensomstandigheden van de vijftien fabrieksarbeiders. Het kapotte ei op de keukenvloer, de portefeuille waar een dik pak Russische roebels uit steekt, de medicijnen in doosjes met cyrillische letters, de tattoonaald met opgedroogde inkt, de halfopgegeten pakken chips, de rondslingerende cd met het sprookje van Hans en Grietje, het kleurboek voor volwassenen. Een voor een zijn het stille getuigen van de clandestiene operatie die hier al enkele maanden aan de gang was. 'Al bij al valt het hier nog mee', vindt Moustier. 'We zijn al op plekken binnengevallen waar de arbeiders niet veel meer hadden dan een matras om op te slapen en een emmer water om zich te wassen. Het deed denken aan moderne slavernij. Hier werden ze nog als mensen behandeld.'

Zit de daadwerkelijke inval er al na 5 minuten op, dan zijn de douaniers daarna nog urenlang bezig met de inventaris. Moustier lacht: 'Het spannendste deel is altijd zo voorbij. De rest van de dag gaat op aan heel veel logistiek.' Een douanebeambte start haar laptop op en maakt in Excell een nieuw document aan. Na een volle werkdag tellen – de avond valt intussen over de polders van Oeren – verschijnt op het werkblad de optelsom: 11,2 miljoen afgewerkte sigaretten en anderhalve ton ruwe tabak. Goed voor een slordige 5 miljoen euro aan ontdoken accijnzen.

Grand-crujaar

De douane vermoedt dat de ontmantelde fabriek in Oeren al sinds juli operationeel was. Dat zou betekenen dat er honderden miljoenen sigaretten werden geproduceerd. En dat in alle discretie. De oude kippenstal waarin het allemaal gebeurde, staat op hetzelfde terrein als een bed and breakfast. Desondanks leek niemand iets in de gaten te hebben. Enkele weken geleden nog liet een tevreden groep toeristen een lovende recensie over de locatie achter op Google Maps. 'Vriendelijke ontvangst, rustige buurt, mooie kamers.'

'Afgelopen zomer werd ik benaderd door een man met een Limburgs accent. Hij had gezien dat ik een loods te huur had. Naar eigen zeggen om er textiel in op te slaan. Hij betaalde cash, voor drie maanden ver', zegt de eigenaar van de bed and breakfast. Zijn naam wil hij uit veiligheidsoverwegingen niet in de krant. Hij vreest represailles. 'Ik wil vooral benadrukken dat ik hier absoluut niks mee te maken heb. Ik heb een bloeiende zaak, die zou ik nooit op het spel zetten voor dit soort *onnozelheden*. De douane vroeg me hoe het komt dat ik niks in de gaten had. Wel, je merkte er écht niks van. De hele zomer lang zat het hier vol gasten. Nooit was er iemand die iets vermoedde.'

De oude kippenstal waarin de productie gebeurde, lag op hetzelfde terrein als een b&b. Niemand had iets in de gaten.

De leef- en slaapvertrekken van de arbeiders. 'Zij zijn de kleine garnalen.'

De fabriek in Oeren verscheen op de radar van de autoriteiten na een doorbraak in een gelijkaardig dossier. Die zijn in ons land intussen niet meer op één hand te tellen. Dit jaar ontmantelde de douane al negen illegale sigarettenfabrieken, verspreid over het hele grondgebied: van Diksmuide en Wuustwezel tot in Tongeren en het Henegouwse Frasnes-lez-Anvaing. In augustus, tijdens de grootste douaneactie ooit in ons land, werd in Aartselaar een fabriek opgerold waar 17 ton tabak en 21 miljoen sigaretten wer-

den aangetroffen. Op dat moment een recordvangst. Tot vorige maand een nog grotere fabriek werd ontdekt in Houthalen-Helchteren, met loodsen groot genoeg om vrachtwagens naar binnen te laten rijden. Er lag 240 ton tabak, zowel versneden als in ruwe balen. Tijdens al die acties werden in totaal 97 verdachten gearresteerd.

'We beleven een grand-crujaar. De ene vangst is nog indrukwekkender dan de andere. Het gaat helemaal crescendo', zegt Kristian Vanderwaeren, de topman van de Belgische douane. 'Vroeger ontdekten we vooral gesmokkelde sigaretten uit het buitenland, en elk jaar ook wel ergens een illegale productiesite. Tot we vorig jaar vijf fabrieken konden ontmantelen, en dit jaar dus al negen. Dat is op zich een groot succes, maar waarschijnlijk is dat nog maar het topje van de ijsberg. We vermoeden dat we achter de feiten aanlopen. Ik zie alvast geen aanwijzingen dat we de piek al zouden hebben bereikt.'

Met die cijfers staat België volgens Vanderwaeren 'in de Europese top drie' van landen die clandestien sigaretten produceren, samen met Polen en Spanje. 'Met een dertigtal ontmantelde fabrieken dit jaar blijft Polen de absolute draaischijf. De Poolse know-how is echter uitgewaaierd over het hele continent', legt hij uit. 'Ze werven arbeiders uit een hele rist landen en leiden die op. Voor de noodzakelijke handen-spandiensten, zoals de bevoorrading, steunen ze op lokale handlangers. En ze vestigen zich nu dus meer dan ooit in ons land.'

Via de kapper naar de fabriek

Vanwaar die verschuiving van de illegale productie naar België? Om te beginnen omdat de essentiële onderdelen en grondstoffen – tabak, hulzen, verpakkingen, filters, machines – dankzij ons dichte wegen-netwerk en onze uitstekende intercontinentale connecties via de havens van Antwerpen en Rotterdam vlot kunnen worden aangevoerd. Die aanvoer komt vanuit alle uithoeken van de wereld. De douane onderschepte al ladingen uit Nederland, maar net zo goed uit China, Rusland en Brazilië.

Om de risico's te verkleinen, zitten grote bendes bovendien graag dicht bij hun belangrijkste afzetmarkten. Op dit moment zijn dat vooral Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Daar moet door de hoge ac-

'Werkelijk overal in ons land duiken ze op. En verdwijnen ze ook weer. De bendes zijn heel mobiel. Wordt de grond hen te heet onder de voeten, dan breken ze op en zoeken ze veiliger oorden op'

Ellen Thewissen
Philip Morris International

Plastic en rattenkeutels

'Roken brengt u en anderen rondom u ernstige schade toe.' Dat geldt voor alle sigaretten, maar nog meer voor de illegale. Tijdens analyses ontdekten Franse douanediensten in de illegale exemplaren nog hogere gehalten aan lood, kwik en arsenicum dan in sigaretten die uit een officiële fabriek komen. Daarnaast vonden ze sporen van cement, plastic en zelfs van uitwerpselen van ratten, een gevolg van het gebrek aan hygiëne op de plaatsen waar ze vervaardigd worden.

Ook in de sigaretten die een maand geleden werden onderschept in Houthalen-Helchteren, werden sporen van plastic gevonden. 'Het valt ons vaker op als we een illegale fabriek uitkammen', zegt douanetopman Kristian Vanderwaeren. 'De arbeiders die er werken, roken zelf andere sigaretten. Ze raken de rommel die ze maken niet aan.'

cijnzen op sigaretten voor een legaal pakje respectievelijk minimaal 10,50 euro en 11,50 euro betaald worden. 'Pakjes die op de zwarte markt maar 5 euro kosten, zijn dan erg aantrekkelijk', zegt Ellen Thewissen, illicit trade prevention manager Benelux bij Philip Morris International (PMI). Met in zijn portfolio merken als Marlboro en L&M en een marktaandeel van 140 miljard dollar is PMI met voorsprong de grootste tabaksproducent ter wereld. Ontdekt de Belgische douane een illegale fabriek waar merken van PMI worden nagemaakt, dan gaat Thewissen als vertegenwoordiger van de benadeelde partij ter plekke.

'Toen ik drie jaar geleden begon, legde ik rubberlaarzen in de koffer van mijn wagen. Ik ging ervan uit dat die illegale fabrieken enkel in landelijke gebieden zouden liggen, ver van alle drukte. Het tegendeel blijkt waar. Vorig jaar werd een grote productielijn opgerold in Molenbeek, in het centrum van de hoofdstad. Ik ben ook al op een plek geweest waar je langs een kapperszaak moest om de fabriekshal te bereiken. Werkelijk overal duiken ze op. En verdwijnen ze ook weer. De bendes zijn heel mobiel. Wordt de grond hen te heet onder de voeten, dan breken ze op en zoeken ze veiliger oorden op. Dat weten we, omdat elke machine om sigaretten te maken haar ei- ►►

De machine waarmee de sigarettenhulzen werden gevuld.

gen "handtekening" heeft, net als een vuurwapen. Van elke ontmantelde illegale fabriek onderzoeken we stalen in onze laboratoria. Door die te vergelijken, weten we dat er ergens een criminele organisatie is die met haar machines al actief is geweest in België, Duitsland, Denemarken en Zweden. Tot nu toe wisten ze altijd te ontkomen.'

Volautomatisch

Haar beweringen over de populariteit van illegale sigaretten in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk staat Thewissen met een studie die PMI jaarlijks laat uitvoeren door het consultancybureau KPMG. Daarvoor worden onder meer lege sigarettenpakjes onderzocht die op grote evenementen, zoals voetbalwedstrijden of popconcerten, bij het afval zijn gegooid. Bekeken wordt vanwaar die afkomstig zijn, en of het al dan niet om legale sigaretten gaat. Uit dat onderzoek blijkt dat bijna een kwart (23 procent) van de sigaretten die de Fransen aansteken ofwel het land werden binnengesmokkeld, ofwel illegaal werden geproduceerd. In het Verenigd Koninkrijk gaat het om zo'n 17 procent.

'Voor bendes die een van die markten willen bestrijken, is België een ideale uitvalsbasis', zegt Thewissen. 'Met een vrachtwagen rijd je vanuit ons land zo naar Frankrijk of Engeland. De nabijheid van die bloeiende afzetmarkten verklaart niet alleen de enorme stijging van het aantal illegale fabrieken in ons land, maar ook de toegenomen professionalisering. In de fabriek die een maand geleden werd opgerold in Houthalen-Helchteren stond een machine die 5.000 sigaretten per minuut kon produceren. Om dat

'Vroeger werkten bendes met ouderwetse machines, afdankertjes uit sigarettenfabrieken in het Oostblok. Nu bestel je het nieuwste materiaal rechtstreeks op Chinese webshops als Alibaba'

Kristian Vanderwaeren
Topman Belgische douane

razendsnelle tempo te kunnen bijhouden, hadden ze twee verpakkingsmachines moeten installeren. Ik kon mijn ogen bijna niet geloven.'

Ook bij de douane klinkt het dat ze het technische vernuft van de criminele bendes zienderogen zien toenemen. 'Anderhalf jaar geleden ontdekten we in Tamines (in de provincie Namen, red.) zelfs een sigarettenfabriek met een eigen drukkerij. De sigarettenpakjes werden er bedrukt in het Engels, Grieks en Turks, afhankelijk van hun bestemming', zegt Vanderwaeren. 'Vroeger werkten die bendes veelal met ouderwetse machines, afdankertjes uit sigarettenfabrieken in het Oostblok. Nu bestel je het nieuwste materiaal rechtstreeks op Chinese webshops als Alibaba.'

Kartonnen dozen vol sigarettenpakjes, klaar voor vertrek.

Op de markt in Brussel

Een korte zoektocht op Alibaba bevestigt dat. Voor omgerekend 14.000 euro bestel je er een volautomatische inpakmachine vervaardigd in een fabriek in de Chinese provincie Zhejiang, een jaar garantie inbegrepen. Voor 100.000 euro wil een leverancier uit Istanbul een machine die tot 1.200 sigarettenhulzen per minuut kan vullen tot op je stoep leveren. 'Een gloednieuwe illegale sigarettenfabriek kan je al voor anderhalf miljoen euro uit de grond stampen', weet Thewissen. 'Daar ben je een maand zoet mee, maar daarna kunnen de winsten snel oplopen.'

De risico's zijn bovendien beperkter, merkt een douanier in actieve dienst op. Omdat hij nog volop deelneemt aan opsporingsonderzoeken, wil hij niet met zijn naam in de krant. 'Wie in de cocaïnehandel zit, riskeert jarenlange celstraffen. Word je betrapt met namaaksigaretten, dan kan je weggelaten worden met een veel lichtere straf. Als ik zelf fraudeur was, dan zou ik me niet bezighouden met drugs, maar met tabak.'

In Brussel concentreert de handel zich in en rond het voormalige slachthuis van Anderlecht, nu een weekendmarkt. Verkooptransacties vinden er open en bloot plaats

Dat de zwarte markt in België in de eerste plaats produceert voor de export, betekent overigens niet dat hier geen namaaksigaretten worden aangestoken. Volgens hetzelfde KPMG-rapport was 7,5 procent van de in België gerookte sigaretten in 2019 namaak of smokkelwaar. Een pak minder dan in Frankrijk en Engeland, maar het percentage stijgt – behalve vorig jaar, toen de strenge coronamaatregelen het smokkelen kortstondig een halt toeriepen.

'Die sigaretten worden via meerdere kanalen aan de man gebracht', legt Vanderwaeren uit. 'Het gebeurt steeds vaker online. Klanten worden geronseld via speciaal daarvoor opgerichte Facebookpagina's of Instagramaccounts. Maar ook de klassieke straatverkoop, op markten of via nachtwinkels, speelt nog steeds een belangrijke rol.'

In Brussel concentreert die handel zich traditioneel in en rond het Abattoir in Anderlecht, het voormalige slachthuis dat nu een populaire weekendmarkt huisvest. Ondanks talloze politieacties en ont-radingscampagnes lopen er vandaag nog steeds verkopers rond die namaaksigaretten uit hun jaszakken opdiepen en voor de helft van de officiële prijs verkopen. Dat kon *De Standaard* bij een bezoek aan de markt zelf vaststellen. Verkooptransacties vinden er open en bloot plaats. Zich bevoorraden doen de verkopers onder andere vanuit aanpalende cafés.

Laat de douane dat zomaar begaan? 'We weten maar al te goed wat daar gebeurt,' zegt Vanderwaeren. 'En geregeld organiseren we acties die nachtwinkels en markten viseren. Maar de focus ligt op de grote vissen. Binnenvallen op plekken waar een paar sloffen illegale sigaretten liggen, is veel minder efficiënt dan de fabrieken opdoeken. Maar het is natuurlijk vooral een kwestie van mankracht. De douane krijgt er steeds maar taken bij. Er wordt van ons verwacht dat we vooroplopen in de *war on drugs*, met de haven van Antwerpen als groot aandachtspunt. Er zijn de tientallen zaken die voortvloeien uit de Operatie Sky ECC (waarbij de politie erin slaagde een versleuteld berichtennetwerk van criminelen te kraken, red). En er is de veel grotere werklust sinds de Brexit. Van de 3.300 manschappen bij de douane kunnen zich daardoor maar 150 mensen volledig concentreren op de strijd tegen illegale tabak. Er is een plan om die diensten te versterken, maar ook dan zal het een kwestie blijven van keuzes maken.'

En dan nog zullen vooral de benedeleden die hier het vuile werk opknappen zich zorgen moeten maken. De criminelen die in schimmige fabrieken achter de vulmachines staan, met de vrachtwagens rijden of het technische onderhoud doen. 'De peetvaders zijn ongreepbaar', besluit Vanderwaeren. 'Zij zitten in Rusland, het Midden-Oosten, of in gebieden als Transnistrië (een dwergstaat die zich in 1990 afscheurde van Moldavië en beruchtheid geniet als smokkelaarsparadijs, red). Hen te pakken krijgen, daar kunnen we op dit moment enkel van dromen.' ■